

Mooie staalkaart van westerse architectuur

Architectuur van de 20e eeuw

Peter Gössel en Gabriëlle Leuthäuser.
Uitg. Taschen, Keulen 2005. Twee delen
in luxe cassette. 608 blz. € 19,99 (ook
verkrijgbaar in het Engels, Duits, Spaans
en Frans)

DOOR HANS TEERDS

Niets verschaft ons meer inzicht in onze culturele geschiedenis dan een fietstocht vanuit een oud centrum naar de rand van een stad. Binnen een half uur kun je eeuwen geschiedenis aan je voorbij zien trekken. Als jaarringen in een boom vertelt de architectuur het verhaal van de stad. Je voelt de verschillen, de overgangen, de breuken. Gewoon op straat.

Wie bijvoorbeeld van de Dam in Amsterdam, via de Rozengracht naar het polderlandschap fietst, ziet de middeleeuwse voornaamheid, de speculanten die woningen voor arbeiders bouwden in de 18e eeuw, ziet de nadruk van Berlage op de straat aan het begin van de 20ste eeuw en wordt geschokt door de breuk die daarna optreedt. De bebouwing, komt los van de straat, de weg zelf biedt ruim baan voor de auto en ook de tram en de fietser krijgen een eigen ruimte. De lesvendigheid van de oude stad is ineens verdwenen. Bedrijvigheid en winkels

zijn naar winkelcentra en bedrijfstreinen verbannen. Fietsen we verder, dan zien we dat deze stedenbouw niet echt in de smaak is gevallen: we zien de grootschalige ingrepen die in de afgelopen tien jaar hier in gang zijn gezet. Het devies: terug naar de straat, meer diversiteit, kleinschaligere bouw.

Westers

Welke culturele verandering wordt hier zichtbaar? Voor wie hier meer over zou willen weten, wie geïnteresseerd is in de architectuurgeschiedenis van de afgelopen eeuw, dient zich nu een buitenkansje aan. Uitgeverij Taschen bestaat 25 jaar en biedt daarom een aantal jubileumuitgaven aan, waaronder een prachtig overzicht van de 20ste eeuwse architectuur. Twee delen in een cassette, vol (kleuren)foto's, achtergrondtekst en biografieën van belangrijke architecten. En dat voor de ongelofelijk lage prijs van net nog geen twintig euro!

De tekst is niet altijd even goed leesbaar. Het is duidelijk een 'vertaalde tekst', waar ook nogal wat (typ)fouten in staan. Alleen al de verzameling foto's is echter de prijs meer dan waard. In een overzicht zie je altijd de voorkeuren van de samenstellers terug. In dit overzicht lijkt het een mengeling

van kritiek op en verwondering over de moderne architecten van het eerste uur. Bovendien zijn sommige architectuurstromingen helemaal niet terug te vinden. Zo wordt er geen aandacht besteed aan de architectuur van het nazisme en fascisme, de kleinschalige architectuur van Team 10 uit de jaren '70 en de Japanse futuristische architectuur van de jaren zestig.

Het overzicht maakt ook veel duidelijk over wat wij onder architectuur verstaan. Het is duidelijk een heel westers concept: pas in het tweede deel worden gebouwen getoond die buiten Europa en de VS zijn gebouwd of ontworpen zijn door niet-westerse architecten - maar ook deze zien er 'westers' uit.

Ideaaltype

Het begint allemaal, volgens *Architectuur van de 20ste eeuw*, aan het eind van de 18e en het begin van de 19e eeuw. Door de Verlichting, de Romantiek en de Industriële Revolutie veranderde de cultuur behoorlijk. Het individu kwam in de belangstelling te staan. Neem bijvoorbeeld de kunst. Niet langer moest kunst het mooie plaatje tonen, het moest de emoties van de kunstenaar zelf tonen. Authenticiteit, daar ging het om. Ook gebouwen moesten 'echt' zijn. Ze moesten

Een van de meest vooraanstaande hedendaagse architecten is de Spanjaard Santiago Calatrava. Zijn gebouwen met karakteristieke, lange, ronde vormen zijn wereldwijd in trek. In zijn geboorteland bouwde hij in Valencia het Koninklijk Sofia-museum dat in oktober werd geopend. FOTO GPD/MANUEL BRUQUE

een uitdrukking van hun tijd zijn. Een tijd van vooruitgang. De nieuwe materialen, gewapend beton, staal, hebben dan ook een enorme invloed gehad op de architectuur. Vorm, versiering én materiaal moesten van deze tijd zijn, of liever nog: van de toekomst. Het verleden moest definitief achtergelaten worden - ook de oude stad. De leefomstandigheden in de oude stad waren slecht. Men woonde met grote gezinnen in enkele kamers vier hoog achter. Licht, lucht en ruimte voor iedereen was daarom het devies voor de nieuwe stad. Sociaal gezien is dat een enorme vooruitgang geweest. Maar de architectuur die dit zou realiseren bleek toch te utopisch. De bekende Franse architect Le Corbusier zelf gaf de aftrap met zijn Unité d'Habitation, een flatgebouw in Marseille. Het stond op poten, zodat het landschap tot aan de woningen kwam komen. In het gebouw zijn winkels opgenomen. Het

dak werd gebruikt voor collectieve functies als een klein zwembad, een trimbaan en een zonneterras. Het is het ideaaltype, waar vele wijken in ons land en andere landen op gebaseerd zijn.

Vrijheid-blijheid

Deze wijken hebben echter nooit aan de verwachtingen van de architecten kunnen voldoen en staan nu nog hevig onder kritiek. De desolaatheid en anonimiteit van de wijken werden onlangs weer breed uitgemeten naar aanleiding van de rellen in deze wijken in Frankrijk. Woorden die ook al bij de realisering van deze wijken zelf, na de Tweede Wereldoorlog, klonken: ze brachten geen stedelijkheid, deden geen recht aan de verschillende bewoners, hadden geen identiteit. Veel architectuur(stromingen) van de afgelopen decennia, zoals het postmodernisme en traditionalisme, zijn te lezen als een reactie op deze architectuur. De echte hedendaagse architectuur lijkt vooral vrijheid-blijheid als devies te hebben. Originaliteit lijkt het belangrijkste criterium te zijn geworden en de door de technische vooruitgang en de welvaart in de westerse wereld zijn ook bijna alle ideeën wel te realiseren. Is het daarmee niet weer overduidelijk de uitdrukking van onze cultuur?